

Skovafdeling - Mariebjerg kirkegård.
Foto: M. Falmer-Nielsen

KIRKEGÅRDSFUNKTION - KIRKEGÅRDSKULTUR

*Om mekaniseringen og arbejdsformers indflydelse på kirkegårdsudviklingen,
af kirkegårdsinspektør Morten Falmer-Nielsen.*

Det er for mange, der som turist, besøger fremmede egne, en yndet skik at opsøge egnens kirkegård, fordi netop kirkegården, begravelsespladsen, traditionelt ofte fortæller langt mere om egnens befolkning end man på anden måde kan tilegne sig. Egnens økonomiske status, det sociale og kulturelle stade samt familiers erhverv og udvikling kan aflæses af den måde kirkegården har udviklet sig på, og af de enkelte grave og deres gravmæler. Vi kender disse indtryk fra vore egne kirkegårde, og vi kan stadig på mindre og ældre, pietetsfuldt bevarede, kirkegårde, få de samme indtryk, men særprægene er mange steder ved at forsvinde, det er ikke mere »inn« at udtrykke sin økonomiske og sociale status på kirkegården, det har fået andre udtryksformer.

Nu kan det jo være vældigt svært at analysere og definere, hvad der er årsag til at tingene udvikler sig i den ene eller anden retning, ikke alene i henseende til kirkegårdsudvikling, men i mange andre forhold også. Man har talt og skrevet meget om at samfundet har ændret struktur, de gamle kendte mønstre ændrer sig, boligformen er ændret, spisevaner er ændret, hele vor levevis undergår stadige forandringer under indflydelse af den påvirkning vi udsættes for, og således vil også kirkegårdsudviklingen lade sig præge af de mekanismer der er med til at præge den øvrige udvikling, omend det på kirkegården, på grund af en vis træghed og blufærdighed overfor emnet, går langsommere end på mange andre steder, men selvom man kan synes, at de moderne kirkegårde mange steder er blevet intetsigende, er de måske trods alt, stadig et udtryk for vor kulturelle stade. Man har talt om, at pietetsfølelsen er mindre idag end tidligere, vi har ingen respekt for fortiden, ingen respekt for vore forfædre og deres minde, gravpladsen siger os ikke noget. Det er muligt det er rigtigt, men jeg tror, det er den mindste årsag til at kirkegårdene i denne generation undergår så store forandringer. Det er givet at mange forskellige faktorer spiller ind, men ser vi på udviklingen på de større byers kirkegårde, er det min opfattelse, at de arbejdsmæssige og funktionelle processer, der har deres rod i økonomiske overvejelser, er de væsentligste årsager til kirkegårdenes ændrede udseende.

Ingen kan vel tænke sig at vende tilbage til »de gode gamle dage« hvor gravene

gravedes med håndkraft, jorden blev båret væk i bærebøse og vand kørt til i tromler. Dette må høre fortiden til, men de forbedringer der i effektivitetens og arbejdslettelsens ånd er kommet til os i de senere år, må behandles med varsomhed og omtanke. Man må ikke tro at man blot kan rationalisere og mekanisere og samtidig regne med, at vi kan bevare vore kirkegårde som de er, og at de ikke vil lade sig påvirke heraf. Hver gang en ny arbejdsmetode indføres, hver gang et nyt stykke værktøj indføres, må man være på vagt overfor de følgevirkninger, såvel positive som negative, som dispositionen kan have. Følgevirkninger kan være et værktøj, en metode til at fremme en udvikling i en ganske bestemt retning, men man må gøre sig sigtet helt klart inden man ændrer arbejdsformer eller indkøber værktøj eller maskiner, bortset fra det ganske daglige håndværktøj, og dog kan selv så banal og dagligdags en ting, som en vifterive, på umærkelig vis få en kirkegård til at ændre udseende, fordi man også her i virkeligheden er magtesløse overfor den måde tingene anvendes på - det rummer en fare for at metoderne og værktøjet tager magten, netop fordi hensynet til drifts- og arbejdsformer vejer så tungt, uden at dette iøvrigt i sig selv behøver at være et onde. Man kunne måske inddele metoder og maskiner i kategorierne - skadelige og uskadelige, men det er nok en noget vanskelig katalogisering, fordi det, der i det ene tilfælde er skadeligt, er så absolut harmløst i et andet tilfælde, men det vil være muligt at påvise nogle følgevirkninger af såvel lovgivning som administrative systemer og mekanisering.

Kirkegårdsledelsen - den faglige ledelse - har normalt ingen direkte indflydelse på den overordnede lovgivning, men skal administrere lovene, og her kan fortolkningen jo af og til give anledning til, at en lov kan få mere eller mindre utilsigtede følgevirkninger. Eksempelvis tyder meget på, at den nye begravelseslov vil få de danske kirkegårde til at ændre udseende hurtigere end manges bevidst planlagt regulering og ændringsforslag. Den nu opnåede ligestilling mellem begravelse (jordfæstelse), og ligbrænding - i sig selv en rimelig ting - vil medføre at ligbrændingsprocenten, især blandt ældre, der dør på hospitaler og institutioner, vil stige, idet det for alle parter er det nemmeste og mest bekvemme på denne måde. Familien, der måske iøvrigt ikke interesserer sig så forfærdeligt meget for afdøde, vil ofte overlade til andre at træffe beslutning, og resultatet er, at antallet af nedsættelse i askefællesgrave er stigende og kirkegårdene ændres til »memorial parks« eller nedlægges helt.

I modsætning til den overordnede lovgivning, vil kirkegårdsledelsen, direkte gennem vedtægter og servitutter, kunne fastlægge regler til styring af kirkegårdsudviklingen, og ikke mindst den prispolitik der føres, vil medvirke til regulering af kirkegårdsudviklingen. Gennem en differencieret takstpolitik vil man kunne fremme, respektivt hæmme, den ene eller den anden begravelsesform og gravform. Eksempelvis vil opkrævning af beløb for fast hækpleje, fremme afdelingen hvor en sådan belastning ikke påhviler, for så vidt øvrige forhold er nogenlunde lige.

Forenkling har i mange år været et slagord i kirkegårdsdebatter, og man har mange steder set det som et mål, og også nødvendigt, at arbejde på en forenkling af »gravhavekulten«, og dette er også rigtigt, så længe det gøres, enten ud fra æstetiske overvejelser eller fordi der simpelthen ikke er interesse blandt kirkegårdens publikum for det meget blandede gartneriske udvalg, men ofte får man desværre den opfattelse, at det ikke altid er i den rigtige ende, nemlig kirkegårdens udseende, der begyndes. Der er i stedet en udtalt tendens til at det er de administrative systemer der er afgørende for, hvad der kan tilbydes, og i mindre grad publikums ønsker. Efterhånden som mere og mere indrettes for edb-behandling, får individualiteten tilsyneladende ringere kår. Der må regnes med faste størrelser, ændringer er ikke velkomne og forskellige betalingsterminer umulige at arbejde med - en forenkling er i mangt og meget ønskelig, men denne må følge behovet, og ikke omvendt.

Ansættelsesformer og den måde arbejdet foregår på, vil ligeledes have indflydelse på kirkegårdens udseende og udvikling, ikke så meget på vedligeholdelsesgraden som på evnen til at tilpasse og omstille sig.

En fleksibel arbejdsform, der til enhver tid kan tilpasses det givne behov, må være at foretrække, således at det er publikums behov og ønsker - indpasset i en målrette udvikling - der afgør hvordan kirkegårdene skal se ud, og ikke omvendt. Der vil også bestå en nøje sammenhæng mellem en kirkegårds karakter og så den personalepolitik der fra den faglige ledelse tilrettelægges. Tidligere tiders meget sæsonbetonede arbejdspress, der krævede en meget stor arbejdsstyrke, er i aftagende, og man vil normalt have interesse i at have en fast mandskabsstyrke, der er i arbejde hele året. Denne må da, af økonomiske grunde, formindskes, og det er da naturligt at søge nogle af de traditionelle sommerarbejder overført som vinterbeskæftigelse, men dette kan naturligvis kun gennemføres ved en ændring, dels af anlægsformen, og ikke mindst plantevalget. Eksempelvis egner bøg sig udmærket til vinterbeskæring, busketter kan dækkes med blade i stedet for dyr og besværlig sommerrenholdelse, bundplantninger kan i mange tilfælde erstatte græs. Sæsonmæssig topbelastning må da i vidt omfang afhjælpes ved maskinelindsats og netop kombinationen af udvidet vinterbeskæftigelse og den maskinelle indsats vil præge kirkegården.

Når kirkegårdsledelsen har gjort sig målet, der stadig må tages op til revision, klart, er det naturligt at rette opmærksomheden på den bedste og mest effektive måde at opnå dette på, og i den daglige drift vil maskinkraft være en uvurderlig hjælp, blot man stadig gør sig klart, om mekaniseringen tjener målet, således at følgervirkningerne ikke umærkeligt tager magten, og forflygtiger målet.

Mekaniseringens formål må blandt andet være:

Fysisk arbejdslettelse.

Man vil på kirkegårdene, ligesom i al anden anlægsvirksomhed, have en interesse i at kunne aflaste personalet, således at mindre slid opstår, og et længere

arbejdsliv opnås, og som eksponent for en sådan arbejdslettelse, der mere end noget andet tjener til fysisk aflastning, kan nævnes gravemaskiner til gravning af grave. Disse maskiner er som reglen store og dyre, og det vil fra ledelsens side være et ønske, at så stor en udnyttelse som mulig opnås, og her desværre ofte på bekostning af æstetiske værdier, idet hindringer i form af smalle gange, jerngitre, kraftig beplantning og hække, vil være uønskede, og man vil tilstræbe en tilgængelighed, således at maskinen i alle tilfælde kan benyttes, og dette rummer afgjort en fare for at bevaringsværdige kirkegårdsmiljøer ødelægges. Dette bør ikke ske, og man må derfor realistisk se i øjnene, at er maskinen anskaffet, vil det være vanskeligt at få udført håndgravning. Særlig bevaringsværdige gravpladser bør da, såvidt muligt, fredes evt. anvendes til urnebegravelser, og begravelser overføres til egnede arealer. Dog kan bevaringsværdige arealer naturligvis omlægges med henblik på maskinel gravning. Som al anden kirkegårdsregulering er det en langsommelig proces.

Øget effektivitet - større produktion.

En investering i maskiner må normalt have til følge, at den til rådighed værende arbejdskraft udnyttes mere effektivt, med en større produktion som mål. Et eksempel herpå er motoriserede selvkørende græsklippere, som foruden at aflaste personalet rent fysisk, kan rationalisere græsklipning umådeligt. Jo større maskiner, jo større kapacitet, hvilket frister til at udlægge store arealer i græs, med en fare for ensretning til følge, på grund af den meget billige vedligeholdelse der opnås ved anvendelse af rigtig dimensionerede maskiner, men det giver samtidig en mulighed for at »grønne« mange arealer, der tidligere møjsommeligt er renholdt, og måske helt steriliserede gennem en anden form for produktionsfremmende foranstaltninger, nemlig kemisk bekæmpelse af uønsket vegetation i rabatter, på gangarealer m.m. Sprøjtning af kirkegårdsarealer og gravsteder mod ukrudt, er naturligvis en særdeles effektiv måde at vedligeholde kirkegården på, men er nok samtidig en af de arbejdsmetoder, der er i stand til at ændre kirkegårdsmiljøet mest, i værste fald, om uheldet er ude, at efterlade en ørken.

Omlægning af arbejdsindsatsen.

Enhver rationaliseringsforanstaltning eller mekanisering, vil på en eller anden måde påvirke kirkegårdsanlægget, og det må da være opgaven, at vurdere hvilke arbejdsprocesser, der lige så godt og uden skade kan udføres maskinelt, f.eks. græsslåning, men i stedet for at lade sig forblinde af således opnåede gode resultater, og dermed ændre kirkegårdsanlægget, må man overføre den frivivne arbejdsressource til mere meningsfulde arbejder. Gartneriske arbejder kan da udføres med endnu bedre kvalitet, med større arbejds glæde for personalet. Man må udnytte mulighederne til at gøre kirkegården endnu smukkere, og værne om de lokale særpræg, således at kirkegården fortsat vil være attraktive for de besøgende, ellers må man frygte, at den danske kirkegård vil forsvinde.